

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรชาวเขา ในงานส่งเสริมการปลูกและ ผลิตกาแฟอาราบิก้า ในจังหวัดเชียงใหม่

Hilltribe Farmers' Participation in Arabica Coffee Extension, Chiang Mai Province

ธีระเดช พรหมวงศ์¹⁾

Theeradej Promwong¹⁾

Abstract : The study on hilltribe farmers' participation in arabica coffee extension, Chiang Mai province aimed to find out how the hilltribe farmers participate in the arabica coffee extension and to analyse the relationship between participation and the personal, socio economic factors and to explore problems and obstacles for their coffee cultivation.

Data were collected by interviewing 100 farmers who grew arabica coffee in Chiang Mai province. Statistical analysis used were percentage, arithmetic mean and chi-square test.

The result of this study showed that 92.0% of the farmers interviewed were male, 40.0 % of them were Musor and Hmong with the average age of 44.46 years old. About 60 % of them could not read and write Thai language. On average 3.16 members were agricultural labours in a family. The experience in coffee growing was 15.10 years, there were 725.26 coffee trees per farmer, 67 % of the farmers sold fresh coffee cherry. Coffee produced from a farmer was 156.54 kgs. and each farmer received 12,511.16 baht from his coffee produced. The investment in coffee farm was 90% of the farmer's capital and almost 70 % of the coffee growers had no social status. Farmers who participated in the arabica coffee extension program had high expectation for some benefits from the program. The contact with extension officers was medium level. Farmers' participation for all aspects was

¹⁾ ศูนย์วิจัยและพัฒนากาแฟบนที่สูง คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่ 50200

¹⁾ Highland Coffee Research Development Centre, Faculty of Agriculture, Chiang Mai University, Chiang Mai 50200, Thailand.

**การมีส่วนร่วมของเกษตรกรชาวเขา ในงานส่งเสริมการปลูก
และผลิตกาแฟอาราบิก้า ในจังหวัดเชียงใหม่**

medium level. The relations between independent and dependent variables of the study were found that the participation in coffee extension was related to sex, tribe, educational level, income, social status, expectation of benefits from the program participated and the contact with the officers.

Problems and obstacles for arabica coffee cultivation were lack of agricultural labors, pests and diseases control, fertilizer application, supportive inputs, drought, animal digging, farm maintenance, coffee price decreasing, and discontinuous recommendations for farm management from the officials.

บทคัดย่อ : การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของเกษตรกรชาวเขาในงานส่งเสริมการปลูกและผลิตกาแฟอาราบิก้าในจังหวัดเชียงใหม่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรชาวเขาในการส่งเสริมการปลูกกาแฟและศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับการปัจจัยด้านบุคคล เศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในการปลูกกาแฟ

ประชากรที่ศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ เกษตรกรชาวเขาที่ปลูกกาแฟอาราบิก้าในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 100 ตัวอย่าง ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นำมาวิเคราะห์โดยใช้ค่าสถิติต่างๆ คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและวิเคราะห์ความสัมพันธ์กันโดยใช้ไคสแควร์

ผลการวิเคราะห์พบว่าเกษตรกรที่ศึกษาร้อยละ 92.0 เป็นชาย มีอายุเฉลี่ย 44.46 ปี ร้อยละ 40.0 เป็นชาวเขาเผ่ามูเซอและเมี้ยว เกือบร้อยละ 60 อ่านและเขียนหนังสือไทยไม่ได้ มีสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นแรงงานการเกษตร 3.16 คน มีประสบการณ์การปลูกกาแฟเฉลี่ย 15.10 ปี มีจำนวนต้นกาแฟเฉลี่ย 725.26 ต้น ร้อยละ 67.0 ขายผลผลิตกาแฟในรูปแบบผลสด เกษตรกรมีจำนวนผลผลิตสดกาแฟเฉลี่ย 156.54 กิโลกรัม มีรายได้จากการขายกาแฟเฉลี่ย 12,511.16 บาท เกษตรกรที่ปลูกกาแฟร้อยละ 90.0 ใช้ทุนของตนเองในการปลูกกาแฟ ประมาณร้อยละ 70 ของผู้ปลูกกาแฟไม่มีตำแหน่งทางสังคม เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมปลูกกาแฟ มีความคาดหวังในผลประโยชน์ในการเข้าร่วมโครงการในระดับมากเกษตรกรมีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมปลูกกาแฟในระดับปานกลาง การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการส่งเสริมในทุกๆ ด้าน เกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นกับตัวแปรตาม พบว่าการมีส่วนร่วมในโครงการส่งเสริมปลูกกาแฟมีความสัมพันธ์กันในด้าน เพศ ระดับการศึกษา รายได้ ตำแหน่งทางสังคม ความคาดหวังในผลประโยชน์ที่เข้าร่วมในโครงการส่งเสริมและการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม

ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรชาวเขาในการปลูกและผลิตกาแฟอาราบิก้า พบว่าเกษตรกรมีปัญหาด้านแรงงานไม่เพียงพอต่อการผลิตทางการเกษตร ปัญหาด้านศัตรูกาแฟ ปัญหาด้านการใช้ปุ๋ยในแปลงกาแฟ ปัญหาการขาดการสนับสนุนปัจจัยการผลิต ปัญหาด้านกาแฟขาดน้ำในฤดูแล้ง ปัญหาการขาดผลผลิตกาแฟตกต่ำ ปัญหาสัตว์เลื้อยคลานกัดกินกาแฟ ปัญหาการขาดการดูแลรักษาต้นกาแฟ และปัญหาการขาดคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการปลูกกาแฟอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

Index words : ส่งเสริมการเกษตร เกษตรบนที่สูง เกษตรกรชาวเขา กาแฟอาราบิก้า

Agricultural extension, Highland agriculture, Hilltribe farmer, *Coffea arabica*

คำนำ

กาแฟอราบิก้าได้รับการพัฒนาและส่งเสริมบนที่สูงพื้นที่สูงทางภาคเหนือของประเทศไทยมานานกว่า 20 ปีแล้วโดยหน่วยงานและโครงการต่าง ๆ เห็นว่ากาแฟอราบิก้ามีศักยภาพในการผลิตบนที่สูงได้ดี เนื่องจากสภาพบนที่สูงเป็นภูเขามีสภาพอากาศหนาวเย็น โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีความสูง 800-1500 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ต้นกาแฟการจะมีการเจริญเติบโตให้ผลผลิตดี ทั้งผลผลิตของกาแฟยังทนทานต่อการขนส่ง สามารถเก็บผลผลิตในรูปสารกาแฟเพื่อชะลอการขายได้ กาแฟอราบิก้า นอกเหนือจาก เป็นพืชที่ใช้ปลูกเพื่อทดแทนพืชเสพติดตามนโยบายเพื่อความมั่นคงของประเทศในระยะแรกแล้วในระยะต่อมา กาแฟอราบิก้ายังเป็นพืชที่มีความต้องการสำหรับใช้บริโภคภายในประเทศซึ่งผลผลิตยังไม่เพียงพอแม้ว่าประเทศไทยจะมีผลผลิตกาแฟรวมมากเกินความต้องการแต่ส่วนใหญ่เป็นกาแฟพันธุ์โรบัสต้า กาแฟอราบิก้า ยังเป็นที่ต้องการของตลาดอีกมาก กล่าวกันว่าความต้องการบริโภคกาแฟที่มีคุณภาพ เช่น อราบิก้านั้นมีประมาณ 1000 - 1500 ตันต่อปีในการผลผลิตมีเพียง 400 - 500 ตันเท่านั้น (วิจิตร, 2535)

การนำกาแฟอราบิก้าไปปลูกบนพื้นที่สูงโดยหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐบาลและเอกชน เพื่อเป็นพืชเศรษฐกิจทดแทนฝิ่นให้ชาวเขานับว่าเป็นการพัฒนาที่เสริมสร้างเศรษฐกิจอันดีแก่ชาวเขา โดยนำเอากาแฟอราบิก้า มาส่งเสริมให้เกษตรกรชาวเขาปลูกกันมากในรูปแบบและวิธีการที่แตกต่างกันออกไป โดยคำนึงถึงความสำคัญให้ชาวเขามีการดำรงถิ่นฐาน

ถาวรไม่อพยพโยกย้ายและมีการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินบนที่สูง ได้เหมาะสมกับสภาพความลาดชัน โดยคำนึงถึงมาตรการการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (กองส่งเสริมการเกษตร, 2532 : 7) การศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรชาวเขาในการปลูกและผลิตกาแฟอราบิก้า จะทำให้ทราบถึงการมีส่วนร่วม ของเกษตรกรชาวเขาในงานส่งเสริมการปลูกและผลิตกาแฟอราบิก้า ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยทำการศึกษาข้อมูลทั่วไป ด้านบุคคล ด้านเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรชาวเขา ในการส่งเสริมการปลูกกาแฟอราบิก้า เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมปลูกกาแฟอราบิก้าบนที่สูงในพื้นที่อื่นต่อไป

ขอบเขตและวิธีการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารของหน่วยงาน และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีหน้าที่ส่งเสริมการปลูกกาแฟในพื้นที่พร้อมทั้งใช้แบบสัมภาษณ์ โดยดำเนินการสัมภาษณ์มีตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

1. ตัวแปรอิสระ (Independent variables) มีทั้ง 2.
 - 1.1 ปัจจัยด้านบุคคล มี 6 ปัจจัย คือ เพศ, อายุ, เพศ, ระดับการศึกษา, แรงงานในครัวเรือน, ประสบการณ์ปลูกกาแฟ
 - 1.2 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ มี 4 ปัจจัย คือ จำนวนต้นกาแฟ, จำนวนผลผลิต, รายได้, แหล่งทุนทรัพย์
 - 1.3 ปัจจัยด้านสังคมมี 3 ปัจจัย คือ ตำแหน่งทางสังคม, ความคาดหวังในผลประโยชน์, การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม

ผลการวิจัย

2. ตัวแปรตาม (Dependent variables) หมายถึงการมีส่วนร่วม ของเกษตรกรชาวเขาในโครงการส่งเสริมการปลูกกาแฟอาราบิก้า ได้แก่
- 2.1 การมีส่วนร่วมโครงการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น
 - 2.2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการส่งเสริมฯ
 - 2.3 การมีส่วนร่วมในการเข้ารับการฝึกอบรม
 - 2.4 การมีส่วนร่วมในการนำไปปฏิบัติด้านการปลูกและผลิตกาแฟ
 - 2.5 การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการปลูกและผลิตกาแฟอาราบิก้าในจังหวัดเชียงใหม่ ได้ทำการศึกษาเกษตรกรที่ปลูกกาแฟจำนวน 100 ราย โดยเกษตรกรที่ทำการศึกษาทั้งหมด 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านมุซอห้วยตาด หมู่บ้านมุซอปากทางบ้านปางไฮ บ้านแม่สาใหญ่ บ้านผานกกก และหมู่บ้านบวกจัน ซึ่งหมู่บ้านเหล่านี้อยู่ในอำเภอแม่แตง อำเภอดอยสะเก็ด และอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ ข้อมูลทั่วไปใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และให้ค่าทดสอบ ไคสแควร์ (chi – square) เป็นการหาความสัมพันธ์ของตัวแปร

1. ข้อมูลด้านบุคคลของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรที่ให้ข้อมูลด้านการปลูกกาแฟส่วนใหญ่ร้อยละ 92.00 เป็นเพศชาย รองลงมาร้อยละ 8 เป็นหญิง ร้อยละ 35.00 มีอายุเฉลี่ยระหว่าง 31-40 ปี มีอายุต่ำสุด 18 ปี สูงสุด 95 ปี และมีอายุเฉลี่ย 44.46 ปี ร้อยละ 40.00 เกษตรกรเป็นชาวเขาเผ่ามูเซอและมีร้อยละเท่ากัน และ ร้อยละ 20.00 เป็นคนพื้นเมือง ร้อยละ 58.00 ของเกษตรกรไม่สามารถอ่านและเขียนหนังสือไทยได้ มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นแรงงานการเกษตรส่วนใหญ่ร้อยละ 38.0 มีจำนวนแรงงาน 1-2 คน มีแรงงานต่ำสุด 1 คน สูงสุด 7 คน เฉลี่ย 3.16 คน ร้อยละ 55.00 มีประสบการณ์ปลูกกาแฟมากกว่า 12 ปี มีประสบการณ์ต่ำสุด 3 ปี สูงสุด 29 ปี และเฉลี่ย 15.10 ปี
2. ข้อมูลด้านเศรษฐกิจของเกษตรกรพบว่าเกษตรกรที่ปลูกกาแฟร้อยละ 60.00 มีจำนวนต้นกาแฟระหว่าง 1 – 400 ต้น มีจำนวนต้นต่ำสุด 20 ต้น สูงสุด 10,000 ต้น เฉลี่ย 725.26 ต้น ร้อยละ 69.00 ได้จำนวนผลผลิตสารกาแฟระหว่าง 1 –100 กิโลกรัม ผลผลิตสารกาแฟต่ำสุด 2 กิโลกรัม สูงสุด 2,057 กิโลกรัม เฉลี่ย 156.54 กิโลกรัม เกษตรกรมีรายได้จากการปลูกกาแฟร้อยละ 31.00 มีรายได้ไม่น้อยกว่า 1,000 บาท รายได้ต่ำสุด 150 บาท สูงสุด 163,200 บาท เฉลี่ย 12,311 บาท ร้อยละ 90.00 ใช้ทุนของตนเอง

Table 1 Personal + Economic information of the arabica coffee farmers.

Data	Minimum	Maximum	Average
Age (year)	18	95	44.46
Family Member (person)	1	7	3.16
Experience in coffe growing (year)	3	29	15.10
Number of coffee tree (tree)	20	10,000	725.26
Guantity of coffee bean (kg)	2	2,057	156.54
Income (baht)	150	163,200	12,311

3. ข้อมูลทางสังคมของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการปลูกกาแฟ

เกษตรกรที่ปลูกกาแฟร้อยละ 68.00 ไม่มีตำแหน่งทางสังคมและร้อยละ 14.00 เป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน ความคาดหวังในผลประโยชน์ตอบแทนในการเข้าร่วมโครงการส่งเสริมการปลูกกาแฟเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการปลูกกาแฟ มีความคาดหวังในผลประโยชน์ตอบแทนในระดับมาก โดยข้อความที่เกษตรกรเห็นด้วยมากที่สุดคือ การได้รับสิทธิในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่า ทำให้การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของทางราชการได้ดี สามารถพัฒนาตนเองในการเข้าร่วมกลุ่มเพื่อผลิตกาแฟ และส่งเสริมความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน รองลงมาได้แก่ การได้รับเงิน หรือ วัสดุเกษตร และการบริการจากรัฐบาล เป็นความคาดหวังในระดับปานกลาง การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการปลูกกาแฟเกษตรกรที่ปลูกกาแฟมีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ในระดับปานกลาง ในด้านโอกาสที่เข้าร่วมปรึกษากับเจ้าหน้าที่ในการดำเนินการส่งเสริม การได้คัดเลือกเข้ารับการฝึกอบรม การได้รับการสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มจากเจ้าหน้าที่ รองลงมา การได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตกาแฟจากเจ้าหน้าที่ เป็นการติดต่อบนระดับน้อย

4. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการส่งเสริมการปลูกกาแฟ

เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการปลูกกาแฟมีส่วนร่วมเกี่ยวกับกิจกรรมในโครงการฯ ในระดับปานกลางในด้านการมีส่วนร่วมในโครงการส่งเสริมปลูกกาแฟด้านการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น การมีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการฯ การมีส่วนร่วมในการนำไปปฏิบัติด้านการปลูกกาแฟ การมีส่วนร่วมในการเข้ารับการฝึกอบรม การมีส่วนร่วมในการประเมินโครงการฯ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 การมีส่วนร่วมในโครงการส่งเสริมการปลูกกาแฟด้านการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น พบว่าเกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ในด้านการค้นหาปัญหาวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา และพิจารณาแนวทางในการแก้ไขปัญห การตัดสินใจเลือกแนวทางในการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น การประชุมสัมมนาโครงการฯ ก่อนเริ่มโครงการฯ การมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นในการประชุม และเกษตรกรเห็นว่าการเข้าร่วมโครงการส่งเสริมฯ ย่อมได้รับผลประโยชน์จากโครงการส่งเสริมมีส่วนร่วมในระดับมาก

- 4.2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการฯ พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีการวางแผนโครงการส่งเสริมการปลูกกาแฟในระดับปานกลาง โดยเกษตรกรมีส่วนร่วมในการวางแผนระดับมากในด้าน การเลือกพื้นที่ปลูกกาแฟและการดูแลรักษากาแฟ รองลงมาด้านการเลือกพันธุ์กาแฟ การป้องกันกำจัดศัตรูกาแฟและการตลาดกาแฟเกษตรกรมีส่วนร่วมในการวางแผนระดับปานกลาง
- 4.3 การมีส่วนร่วมในการเข้ารับการฝึกอบรม พบว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการปลูกกาแฟ มีส่วนร่วมในการเข้ารับการฝึกอบรมในระดับปานกลาง ได้แก่ การได้ร่วมการสัมมนาการฝึกอบรม การแสดงความคิดเห็นระหว่างฝึกอบรม การดำเนินกิจกรรมในการฝึกอบรม (ฝึกปฏิบัติ) การเสนอปัญหาเกี่ยวกับสถานการณ์การผลิตกาแฟ การได้ร่วมเสนอแนวทางแก้ไขปัญหเกี่ยวกับสถานการณ์การผลิตกาแฟ
- 4.4 การมีส่วนร่วมในการนำไปปฏิบัติด้านการปลูกกาแฟ พบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมปลูกกาแฟมีส่วนร่วมใน

การนำไปปฏิบัติด้านการปลูกกาแฟในระดับปานกลาง ในด้านการร่วมกิจกรรมในการผลิตกาแฟสามารถปฏิบัติตามขั้นตอนที่วางไว้ โอกาสที่เข้าร่วมปฏิบัติด้านการปลูกกาแฟลักษณะการดำเนินงานส่งเสริมในปัจจุบัน เครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมการปลูกกาแฟ และการประชุมกลุ่มเพื่อปรึกษาแนวทางปฏิบัติในโครงการส่งเสริมฯ

- 4.5 การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการส่งเสริมฯ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมให้คะแนนการมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการฯ ในระดับปานกลาง ในด้านการกำหนดแนวทางในการประเมินผลโครงการฯ การประเมินผลผลการปลูกกาแฟ การประเมินผลเมื่อโครงการส่งเสริมสิ้นสุด โดยประเมินผลจากการประสบผลสำเร็จในการส่งเสริมดูแลรักษากาแฟ และเกษตรกรเห็นว่า การประเมินผลด้านการเสนอปัญหา และแนวทางในการแก้ไขปัญหามีระดับการมีส่วนร่วมน้อย

Table 2 Participatory activities of the farmers invalving in coffee extension program.

Participation criteria	Mean	Translation
Preliminary data survey	2.04	Medium level
Planning for extension program	2.14	Medium level
Impeementation on coffee cultivation and production	2.04	Medium level
Attending training course	1.90	Medium level
Program evaluation	1.89	Medium level
Participatory activities in average	2.00	Medium level

5. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เศรษฐกิจ สังคม ของเกษตรกรกับการมีส่วนร่วมในโครงการส่งเสริมการปลูกกาแฟอาราบิก้า

ในการหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการปลูกกาแฟ ตัวแปรต่าง ๆ ได้แก่ เพศ อายุ เพาะระดับการศึกษา แรงงานในครัวเรือน ประสบการณ์การปลูกกาแฟ จำนวนต้นกาแฟ จำนวนผลผลิตกาแฟ รายได้ แหล่งทุนทรัพย์ ตำแหน่งทางสังคม ความคาดหวังในผลประโยชน์ และการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมปลูกกาแฟมีจำนวน 6 ปัจจัย คือ เพาะ ระดับการศึกษา รายได้ ตำแหน่งทางสังคม ความคาดหวังในผลประโยชน์ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 สำหรับตัวแปรอื่น ๆ ไม่พบว่ามีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมแต่อย่างใด

6. ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรชาวเขา ในการปลูกและผลิตกาแฟอาราบิก้า พบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมปลูกกาแฟมีปัญหาและอุปสรรคดังต่อไปนี้

1. ปัญหาด้านแรงงาน พบว่าจำนวนแรงงานไม่เพียงพอกับการผลิตทางการเกษตร
2. ปัญหาด้านโรคศัตรูกาแฟ พบว่าเกษตรกรประสบปัญหาโรคราดำ และโรคกิ่ง และผลแห้ง
3. ปัญหาด้านแมลงศัตรูกาแฟ พบว่าแมลงที่เป็นปัญหา ได้เห็บนอนเจาะ ลำต้นกาแฟ เพลี้ยหอย เพลี้ยอ่อน มดดำ ในบางพื้นที่เกษตรกรถูกสัตว์ป่า ที่เข้ามาทำลายผลกาแฟ ได้แก่ หนู กระรอก ค้างคาว และตัวตุ่น
4. ปัญหาด้านปุ๋ยที่ใช้ในแปลงกาแฟ พบว่า เกษตรกรไม่ใส่ปุ๋ยต้นกาแฟ ตามคำแนะนำ เนื่องจากขาดความรู้ในการใช้ปุ๋ย และไม่มีเงินทุนในการซื้อปุ๋ย

5. ปัญหาการขาดการสนับสนุนปัจจัยการผลิตกาแฟพบว่าเกษตรกรขาดแหล่งเงินกู้หรือเครดิตเพื่อผลผลิตกาแฟและหน่วยงานพัฒนาบนที่สูงปัจจุบันไม่สนับสนุนปัจจัยการผลิตกาแฟ
6. ปัญหาการขาดน้ำในฤดูแล้งในการปลูกกาแฟ พบว่า พื้นที่ปลูกกาแฟส่วนใหญ่ไกลแหล่งน้ำและพื้นที่ปลูกกระจัดกระจายไม่สามารถให้น้ำต้นกาแฟในฤดูแล้งได้ ทำให้ต้นกาแฟแห้งตาย
7. ปัญหาราคาผลผลิตกาแฟตกต่ำทำให้เกษตรกรขาดแรงจูงใจในการผลิตกาแฟ โดยเห็นว่าการปลูกกาแฟไม่คุ้มกับการลงทุน โดยเฉพาะการกำจัดวัชพืช และการใส่ปุ๋ยพบว่าเกษตรกรไม่มีความสนใจหรือขาดแรงจูงใจในการกำจัดวัชพืชและใส่ปุ๋ย วัชพืชขึ้นในแปลงกาแฟมากและวัชพืชเหล่านั้นแย่งน้ำและอาหารต้นกาแฟ ทำให้การเจริญเติบโตของกาแฟช้ากว่าปกติ
8. ปัญหาสัตว์เลื้อยคลานกัดกินต้นกาแฟ พบว่าแปลงกาแฟที่เกษตรกรปลูกใกล้บริเวณหมู่บ้าน ประสบปัญหาด้านสัตว์เลื้อยคลานในหมู่บ้าน ได้แก่ หมู ไก่ เป็ด กัดกินต้นกาแฟทำให้ต้นกาแฟชะงักการเจริญเติบโตและแห้งตาย
9. ปัญหาการขาดการดูแลรักษาต้นกาแฟ โดยเกษตรกรเห็นว่า กาแฟเป็นพืชที่ปลูกยากพบว่าพื้นที่ปลูกกาแฟส่วนใหญ่เป็นภูเขาสลับซับซ้อน ปลูกกาแฟไปแล้ว ยากในการปฏิบัติ (การดูแลรักษา) ได้แก่ การใส่ปุ๋ย ใส่น้ำ

การป้องกันศัตรูกาแฟ การกำจัดวัชพืช และการเก็บเกี่ยวผลผลิต กาแฟต้อง20. ทยอยเก็บหลาย ๆ ครั้ง เพราะผลสุกไม่พร้อมกัน ทำให้เสียเวลาในการเก็บเกี่ยวมาก

10. ปัญหาการขาดคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการปลูกกาแฟอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอพบว่าปัจจุบันหน่วยงานพัฒนาที่สูงต่าง ๆ ให้ความสำคัญของการปลูกกาแฟ อราบิก้าลดลง โดยลดให้การสนับสนุนปัจจัยการผลิต และการตลาดกาแฟ ทำให้เกษตรกรชาวเขาเห็นความสำคัญของการปลูกผลิตกาแฟลดลง

อภิปรายผล

ผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงข้อมูลพื้นฐานทั่วไปในด้านบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรที่ปลูกและผลิตกาแฟอราบิก้า การมีส่วนร่วมของเกษตรกร ความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลด้านบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรกับการมีส่วนร่วมตลอดจนทราบถึงปัญหาของเกษตรกรในด้านการผลิตกาแฟดังนี้

1. ความคาดหวังในผลประโยชน์ในการเข้าร่วมโครงการส่งเสริมปลูกกาแฟ พบว่าเกษตรกรมีความคาดหวังระดับมาก ในด้านการได้รับสิทธิในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่า ทำให้การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลได้ดีขึ้นสามารถพัฒนาตนเองในการเข้าร่วมกลุ่มเพื่อผลิตกาแฟและส่งเสริมความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน

2. การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการปลูกกาแฟ พบว่าเกษตรกรมีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ในระดับปานกลาง ซึ่งสาเหตุมาจากเจ้าหน้าที่และปัจจุบันการสนับสนุนปัจจัยการผลิตด้านการปลูกกาแฟ หน่วยงานของรัฐบาลให้ความช่วยเหลือน้อยมา จึงทำให้กิจกรรมต่างๆในการผลิตและการประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่กับเกษตรกรลดลง

3. การมีส่วนร่วมในโครงการส่งเสริมปลูกกาแฟด้านการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น พบว่าเกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ไม่ว่าจะเป็นในด้านการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา การตัดสินใจในการเลือกแนวทางการแก้ไขปัญหาการสัมมนาโครงการส่งเสริมการปลูกกาแฟ การแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม และผลประโยชน์จากการเข้าร่วมเป็นสมาชิก ของโครงการส่งเสริมการปลูกกาแฟ สาเหตุมาจากขาดการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นด้านความต้องการปลูกกาแฟของเกษตรกร โดยโครงการพัฒนาที่สูงต่างๆ ส่วนใหญ่มีนโยบายส่งเสริมกาแฟเป็นพืชรายได้ และเป็นพืชทดแทนยาเสพติด จึงจัดทำโครงการส่งเสริมการผลิตกาแฟตามนโยบายเบื้องต้นทำให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมขาดความตระหนักในการชักนำ เกษตรกรในพื้นที่การปลูกกาแฟเข้ามามีส่วนร่วมในการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในระดับปานกลาง

4. การมีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการส่งเสริม พบว่า เกษตรกรมีการวางแผนโครงการส่งเสริมการปลูกกาแฟในระดับปานกลาง โดยมี ส่วนร่วมในการคัดเลือกพันธุ์กาแฟ การเลือกพื้นที่ปลูกกาแฟ การดูแลรักษากาแฟ การป้องกันโรคและแมลงศัตรูกาแฟและการตลาดกาแฟ การที่เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการไม่มากนัก เนื่องด้วยทาง

เจ้าหน้าที่ที่ส่งเสริมการปลูกกาแฟเห็นว่า ความรู้ในการผลิตกาแฟบางอย่าง เกษตรกรไม่สามารถปฏิบัติได้ โดยเห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นชาวเขามีพื้นฐานการศึกษาต่ำ โดยร้อยละ 58 ไม่สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้ จึงทำให้เกษตรกรเข้าไปมีส่วนร่วมค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะด้านการคัดเลือกพันธุ์กาแฟ การป้องกันโรคและแมลงศัตรูกาแฟ และการตลาดกาแฟ

5. การมีส่วนร่วมในการเข้ารับการฝึกอบรม พบว่าเกษตรกรเข้ารับการฝึกอบรมในระดับปานกลาง เนื่องจากการฝึกอบรมด้านการผลิตกาแฟ ขาดการต่อเนื่อง และแผนงานการฝึกอบรมจัดตามช่วงกิจการผลิตกาแฟ เกษตรกรไม่สามารถเข้าร่วมหลักสูตรฝึกอบรมได้ครบตามจำนวนหลักสูตร เพราะไม่มีเวลาในการอบรมต้องใช้เวลาไปผลิตพืชอื่น ระหว่างการฝึกอบรมการแสดงความคิดเห็น การเสนอปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหาด้านการผลิตกาแฟ เกษตรกรจะมีส่วนร่วมไม่มากนัก เพราะมีข้อจำกัดในการศึกษา ภาษาที่สื่อและประสบการณ์ในการแสดงออกด้านความคิดเห็น

6. การมีส่วนร่วมในการนำไปปฏิบัติการปลูกกาแฟ พบว่าเกษตรกร นำความรู้ไปปฏิบัติในระดับปานกลาง เนื่องจากพื้นที่ปลูกกาแฟเป็นพื้นที่สูง การยอมรับปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ เกษตรกรไม่สามารถทำตามคำแนะนำมากนัก คือ มีข้อจำกัดด้านแรงงานด้านความรู้ วัสดุอุปกรณ์การเกษตรในการผลิตกาแฟความลาดชันของพื้นที่ปลูก และการคมนาคมขนส่ง

7. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง เนื่องจากมีข้อจำกัดหลายอย่าง ได้แก่ การศึกษา ภาษาการใช้แรงงาน เวลาว่างของเกษตรกร มีผลทำให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการประเมินผลไม่มากนัก

การประเมินผล และสรุปงานส่วนใหญ่ เจ้าหน้าที่
ส่งเสริม ปลูก กาแฟจะเป็น ผู้ ประเมินเอง
เกษตรกรไม่สามารถแยกแยะปัญหาโดยรวม
ในขบวนการผลิตกาแฟที่เกิดขึ้นได้ ตลอดจนแนวทาง
ในการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับผลที่ได้รับ
จากการวิจัย ในครั้งนี้ คือ

1. การคัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ
ส่งเสริมการผลิตกาแฟก่อนที่จะเริ่มกิจกรรมฯ
การสำรวจความต้องการปลูกกาแฟ แล้วสร้าง
โอกาสให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการฯ
ให้มากที่สุด โดยเริ่มตั้งแต่ ขั้นตอนการวางแผน
โครงการการปฏิบัติงานตามแผน และการ
ประเมินผลโครงการฯ ซึ่งเกษตรกรปฏิบัติตามแล้ว
จะทำให้เกิดความรู้ถึงปัญหา แนวทางในการ
แก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น สามารถปรับปรุงขั้นตอน
และวิธีการผลิตกาแฟให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. ด้านการผลิต ปัจจุบันพันธุ์กาแฟที่
ด้านทานโรคยังมีน้อย เสี่ยงต่อการพัฒนาของ
เชื้อโรคราสนิม หน่วยงานที่รับผิดชอบควรทำการ
คัดเลือกต้นแม่พันธุ์ที่ด้านทานโรค และสามารถ
ให้ผลผลิตดีมีคุณภาพ ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกร
สามารถลดปัจจัยการผลิตลงได้ และในสภาพ

พื้นที่สูงปัจจุบันมีพื้นที่จำกัด ไม่สามารถ
ขนาดพื้นที่เพาะปลูกได้ เกษตรกรควรมีการปลูก
กาแฟแบบระบบผสมผสานเกื้อกูลกับพืชอื่น
โดยไม่ทำลายระบบนิเวศน์ และปรับปรุง
สภาพแวดล้อมบนที่สูง เพื่อจะนำไปสู่ระบบ
การเกษตรแบบยั่งยืนต่อไป

3. กิจกรรมด้านการส่งเสริมและฝึกอบรม
ควรจะหลักสูตรการฝึกอบรมเกษตรกรต้องคำนึงขอ
ของเกษตรกรที่ต้องการความรู้ในด้านนั้น ๆ
เพื่อจะได้แก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว
โดยการฝึกอบรมต้องเพิ่มการศึกษาภาคปฏิบัติ
การปลูกกาแฟในพื้นที่จริงให้มาก มีการจัดทำ
แปลงสาธิตในเขตพื้นที่ส่งเสริมเป็นตัวอย่างแก่
เกษตรกร มีการจัดตั้งกลุ่มผู้ปลูกกาแฟเพื่อให้ความ
ช่วยเหลือ ระหว่างสมาชิกในการผลิตและขาย
ผลผลิตกาแฟมีการติดตามผลงานการส่งเสริมการ
ปลูกกาแฟจากเจ้าหน้าที่อย่างใกล้ชิดเมื่อเกษตรกร
ประสบปัญหาสามารถแก้ไขได้ทันที

4. ด้านการตลาด ปัจจุบันเกษตรกรทำการ
ซื้อขายกาแฟ แบบอิสระไม่มีมาตรฐานที่แน่ชัด
ขาดการตรวจสอบคุณภาพเนื่องจากไม่มีหน่วยงาน
รับผิดชอบในด้านนี้โดยตรง ทำให้คุณภาพของสาร
กาแฟไม่ได้มาตรฐานและขายได้ราคาต่ำ ควรมีการ
สร้างกลุ่มของเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ เพื่อดำเนินการ
ด้านการผลิต เงินทุน การตลาด ปรับปรุงคุณภาพ
กาแฟ และการจำหน่ายกาแฟให้แก่ผู้ผลิต

บรรณานุกรม

- กานดา พูนลาภทีวี. 2530. สถิติเพื่อการวิจัย.
กรุงเทพมหานคร : ฟิสิกส์เซ็นเตอร์การพิมพ์.
- จุมพล สวัสดิยากร . 2525. หลักและวิธีการวิจัยทาง
สังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
สุวรรณภูมิ
- ชูศรี วงศ์รัตน์. 2525. เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล.
- ประคอง กรรณสูต. 2520. สถิติประยุกต์สำหรับครู.
พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- วิจิตร ถนอมถิ่น. 2535. “การพัฒนากาแฟอราบิก้า
ในภาคเหนือและสถานการณ์ปัจจุบัน” การสัมมนา
กาแฟอราบิก้าในช่วงทศวรรษหน้า. เชียงใหม่ :
โรงแรมเชียงใหม่ภูคำ
- สงเคราะห์ชาวเขา, กอง. 2532. “พัฒนาการทางด้าน
การเกษตร : การส่งเสริมการเกษตรบนที่สูง
กรมประชาสัมพันธ์.” นิตยสารประชาสงเคราะห์
(32) (กันยายน - ตุลาคม). หน้า 36-40